יותר נאות והראוים [illegible] שניהם יבחרו משניהם הטוב בעיניהם כי חלוק
ביניהם בענין המכוון כלל וראוי לזכור מה שנראה לי בו חדוש בפתיחה הזאת
שלא תהיה הפתיחה הזאת ואם היא קטנה ערומה מחדוש מועיל והוא שעקר
הרמז באמרו כי באלה חפצתי שב אל השכל וידוע אותי נתן טעם למה ראוי
להתהלל באלה השני לא בשלשה הנזכרים בפסוק שלפנו מפני שאלו השנים
ר"ל השכל וידוע הם תכלית חפץ השם וכונתו במין הזה ר"ל במין [illegible]
בו ממנו לא השלשה הנזכרים ואם היותו או היות קצתם דרך [illegible] התכלית
לא אמר השכל וידוע כי אני יי' וג' אך אמר השכל וידוע אותי וג' כלומר אלו
השנים הם תכלית רצוני וחפצי מן האדם והמגיע אל [illegible] השם ית' אין צריך לוא
שהגיע לדבר ראוי להתהלל בו והיותו אות השכל וידוע [illegible] מפני שאינם
אצלי נשואי במקום הזה על ענין אחד דודפים עד [illegible] אחד כלומר שגשם
[illegible] בענין השכל וידוע אותי כי השמות הרודפים [illegible] החכמים על
והם אצלי נאמרים על [illegible] שני הדברים וזה שמלת השכל [illegible] נפרדת לא סמוכה
[illegible] אותי ויהיה ענינה להשכיל כל מה שאפשר [illegible] ולדעתו בכל הנמצאות
[illegible]ות ידיעתם [illegible] סבה כמה שאפשר בו או ידיעת [illegible] לצד שאי אפשר
[illegible] בו זולת זה כלומר שיקנה מן החכמה כל מה שאפשר [illegible] אותו [illegible]
[illegible] משכלו ומחכמתו בנמצאות הגלולות אל ידיעתו [illegible] ידיעתו וידיעת
[illegible] ראוי להאמינו להיות או לשלול או להרחיק ויהיה שענין כענין [illegible]
ראתיו כי החכם [illegible] אשר [illegible] בעל
[illegible] השובות לצד כמו [illegible] החכמה [illegible]
[illegible] הדברים [illegible] כל
רוע שלא יבינהו ומפני זה [illegible] ידיעת
לקורא ולאבר לו הענינים [illegible]
הפרקים אשר ראיתי לה [illegible]
הפר[illegible] [illegible] שיש בפסוק הקודם [illegible] השכל
שנפש האדם אחת [illegible] וצדקה בארץ וידוע אותי כי באלה חפצתי [illegible]
[illegible] ידע אותי והוא התכלית ואפשר

לפרש בו שענינו וידוע אותי וכי אני עושה משפט וצדקה בארץ וידוי'
שלשה ענינים מה שאפשר להשכיל בנמצאו השלולות וידיעת השם ית'
בידיעתו וידע בו שהוא עושה בארץ משפט וצדקה כלל ידע אמתת מציאותו
בידיעת דרכיו וידע השגחתו שהוא על הנמצאות אשר בארץ וכל אשר
בה יהיה באלה חפצתי שב אל שלשתן כלומר באלו השלש ראוי להתהלל כי
מפני שהם רצון השם ית' מן האדם והמכוון בו לאלו השלשה הראשונים ·· וזכר
השלשה ראשונים בעבור שכבר נמצא למי שחשב הצלחת האדם הוא הגיע
למדות טובות ומנהגים הגדולה שבה והיא הגבורה ויהיה שיחשוב שתכלית
האדם הוא העושר עד כאן בא זה מאמר הנביא להודיענו ולהרחיק הדעות הרעות
ולבטלם · והודיע וגלה מה תהלתנו האמתית ותכלית הסבה ממנו · וכזה בעצמו
באר ארסטו דחות הדעות הראשונות הנזכרות בהצלחת האדם ובאר שתכלית
ההצלחה היא ידיעתו את השם ית' ידיעה אמתית וכן הורה הרב ז"ל פה
מדות הנזכרים בפרק נ"ג מהחלק הג' ... שחפץ השם ית' ... אין
שיתדמה בדרכיו לדרכי בוראו כפי היכולת כי כמו שידיעת דרכי הש'
הם דרך לידיעתו · וההתדמות בדרכיו הוא מפני הדרך לידיעתו ·
שאפשר לאדם שידמה בהם למדות קונו הם היקרות שבמדות הטובות
בנפש האדם אשר בלעדם רחוק להשיג אל המעלות השכליות כאשר ...
במקומות רבים וכן זכרו כל חכם ואשר פי' הרב במלת ...
בטובו · ומפני שחכמי המחקר חברו ספרים במדות האדם והאריכו לד...
בהם ולהודיענו איך אפשר לאדם להרגיל עצמו במדות הטובות עד ...
... יוכל ב... ...
שישובו בנין חזק ויהיו קבועות בנפש שישובו
לתקן המעוות בהם · ראה הרב ז"ל להקדים
בהם בקצרה הצריך מן הענינים אשר ראו
שזכר בפתיחתו · וכאשר ראו חכמי לב ז"ל
והם רקים אשר הקדים הרב בבאור ענינם במ...
... כאשר עשו במאמר מורה הנבוכים החלו
לא ישירני אל האמת ו...

אבן תבון ז"ל הנה באדנן בפתיחת זה החבור מה יורה הסבה
המחבר זאת המסכתא בזה הסדר וזכרנו ג"כ רוב התועלת בזאת
המסכתא דברים מועילים ולהאריך בה קצת אריכות מפני שהיא
שנראה תועלת מבואר וקלה להבינם ולעשות מה שבא בה אינו
קל על כל בני אדם ואין כל עניניה ג"כ מובנים מבלי פי' ארוך עם היותה
מביאה לשלמות גדול והצלחה אמתית ומפני זה ראיתי להרחיב
בזה המאמר ובכלל אמרו רז"ל האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים במילי ד
דאבות ואין אצלנו מעלה גדלה מחסידות אלא הנבואה והיא המביאה
אלה כמו שאמ' רז"ל חסידות מביאה לידי רוח הקדש הנה התבאר
מדבריהם שבקיום מאמרי זאת המסכתא תבא לידי נבואה והנני ע
עתיד לבאר אמתת הדבר ההוא מפני שהוא כולל חלק גדול מהמדות ט
הטובות וראיתי להקדים קודם שאתחיל בפי' ההלכה פרקים מועילים ידע מהם
האדם הקדמות ויהיה לו ג"כ מבא ומפתח במה שאני עתיד לפרש ודע שהדברים
אשר אומר באלו הפרקים ובמה שיבא מן הפי' אינם דברים שבדיתי אני
מעצמי ולא פירושים שחדשתים אמנם הם ענינים לקוטים מדברי חכמי' במדרשו
ובתלמוד וזולתם מחבוריהם ומדברי הפלוסופי' גם כן הקדומי' והחדשים ות'
ומחבורים הרבה מבני אדם ושמע האמת ממי שאמרו ואפשר שאביא פעמים
מאמר אחד כלו מספר המפורסם בלשוננו ואין בכל זה רוע ואיני מתפאר
במה שאמ' מי שקדם ממני שאני כבר הודעתי בזה ואע"פ שלא אזכיר
אמר פלוני אמר פלוני שזה אריכות אין תועלת בו ואפשר שישיג מביא
זכרון שם האיש ההוא לחשוב מי שאין לו חך שהדבר ההוא נפסד ובתוכו
רוע שלא יבינהו ומפני זה ראיתי שלא לזכור האומר שכונתי ללמד התועלה
לקורא ולבאר לו הענינים הצפונים בזאת המסכתא ואני אתחיל עתה לזכור
הפרקים אשר ראיתי להקדימם הנה לפי כונתי והם שמנה פרקים:

הפרק הראשון בנפש האדם וכחותיה ודע

שנפש האדם אחת ויש לה פעולות רבות חלוקות יקראו קצת הפעולות ההם

ענ׳ הנפשות נפשות ויחשב בעבור זה שיש לאדם נפשות רבות כמו שחשבו הרופאים עד
שלש טבעית׳ שעד ראש הרופא׳ פתיחת ספרו שהנפשות שלש טבעית׳ וחיונית׳ ונפשית׳ ופעמים
וחיונית׳ ונפשית׳ שיקראו כוחות וחלקים עד שיאמ׳ חלקי הנפש ואלו השמות יעשו הפילוסופים
הרבה פעמים ואינם רוצים באמרם חלקי׳ שהיא מתחלקת כהחלק הגופות
אבל הם מונים פעולותיה החלוקות שהם לכלל הנפש נחלקים בחלקים לכל
המחובר מהחלקים ההם׳ ואתה יודע שתקון המדות הי״א רפואת הנפש
וכחותיה׳ וכמו שהרופא אשר ירפא הגופות צריך שידע תחלת הגוף
אשר ירפאנו כלו וחלקיו מה הם רצוני לומר גוף האדם יצטרך שידע איזה
דברים יחלוהו וישמר מהם ואיזה דברים יבריאוהו ויכוין אליהם׳ כן רופא
הנפש והרוצה לתקן מדות האדם צריך שידע הנפש וכחותיה בכללה
וחלקיה׳ ומה יחלה אותה ומה יבריאה׳ ומפני זה אומר שחלקי הנפש חמשה
הזן והוא הצומח׳ והמרגיש׳ והמדמה׳ והמתעורר׳ והשכלי׳ וכבר בארנו
והקדמנו בזה הפרק שדברינו אינו רק בנפש האדם כי כח המזון שיזון בו
האדם אינו ככח המזון שיזון הסוס והחמור׳ כי האדם נזון בחלק הזן מן
הנפש אשר לו האנושית׳ והחמור נזון בחלק הזן מן הנפש החמורית׳ והנשר
נזון מן הנפש אשר לו׳ ואמנם יאמר על הכל נזון בשתוף השם לבד ולא
שענינם אחד בעצמו וכן יאמ׳ על האדם ושאר בעלי חיים מרגיש בשתוף השם
לבד לא שתהיה ההרגשה אשר במין האדם היא ההרגשה אשר בשאר בעלי
חיים ולא ההרגשה אשר בזה המין היא ההרגשה בעצמה אשר במין האחר
אבל כל מין ומין מאשר לו נפש יש לו נפש אחת בלתי נפש האחר ויתחייבו
מנפש זו פעולות ומנפש זו פעולות אחרות ואפשר שתדמה פעולה לפעולה
ויחשב בשתי הפעולות שהן דבר אחד בעצמו ואין הדבר כן׳ והמשל בזה
שלשה מקומות חשוכים האחד מהם זרח עליו השמש והאיר והשני זרח
עליו הירח והאיר׳ והשלישי הודלק בו הנר והאיר הנה כל אחד נמצא
בו האור אבל סבת זה האור ופועלו השמש ופועל האחר הירח ופועל האחר
האש׳ כן פועל הרגשת האדם הוא נפש האדם ופועל הרגשת החמור הוא
נפש

נפש החמור

החמור ופעל הרגש הנשר הוא נפש הכשר ואין להן גדר שיקבצן אלא בשתוף
השם לבד ובזה הענין שהוא נפלא מאד יכשלו בו הרבה בני אדם מן
המתפלספים ויחייבו ממנו הרחקות ודעות נפסדות ואשוב לכונתנו
בחלקי הנפש ואומ' החלק הזן ממנו הכח המושך והמחזיק והמעכל והדוחה
נא למותרות והמגדל והמוליד בדומה והמבדיל הליחות עד שיפריד מה שצריך
כחות להזון בו ומה שצריך לדחותו והדברים על אלו השבעה כחות ומה ישתמשו ויעשו
ובאיזה אברים פעולתם יותר נראית ויותר נגלית ומה מהם נמצא תמיד
ומה יכלה מהם לזמן קצוב זה כולו ראוי במלאכת הרפואה אין צורך
לו בזה המקום והחלק המרגיש ממנו הכח ה' כחות החמשה המפורסמים
אצל ההמון הם הראות והשמע והטעם והריח והמשוש והוא נמצא בכל
שטח הגוף ואין לו אבר מיוחד כמו שיש לארבע הכחות והחלק המדמה
הוא הכח אשר ישמרם וירכיב קצתם לקצתם ויפריד קצתם מקצתם ולזה
ירכיב זה הכח מן הענינים אשר יזכר רשומי המוחשים אחר העלמם מקרבת
החושים אשר השיגם עם ענינים לא תשיגם כלל ואי אפשר להשיגם כמו
שידמה לאדם ספינת ברזל תרוץ באויר ואדם שראשו בשמים ורגליו
בארץ ובהמה באלף עינים על משל והרבה מאלו הנמנעות ירכיבם
הכח המדמה וימציאם בדמיון ובכאן טעו המדברים טעות המגונה הגדול
אשר בנו עליו פנת טעותם בחלוקת המחויב והאפשר והנמנע שהם חשבו
והביאו בני אדם לחשוב כי כל מדומה אפשר ולא ידעו שזה הכח ירכיב
ענינים שמציאותם נמנע כמו שזכרנו והחלק המתעורר הוא הכח אשר
בו ישתוקק ויכסוף האדם לדבר אחד או ימאסהו ומזה הכח יבאו לפעלת
בקשת הדבר ובריחה ממנו ובחירת דבר אחר או הרחקה ממנו והכעס
והרצון והפחד והגבורה והאכזריות והרחמנות והאהבה והשנאה והרבה
מאלו המקרים הנפשיים וכלי זה הכח כל אברי הגוף ככח היד על לקיחת
דבר ונגיעתו וכח הרגל על ההליכה וכח העין על הראות וכח הלב להתגבר
נא או לברוח בעת הפחד וכן שאר אברי הגוף הנראים והנסתרים הם וכחותיה'
הנמצא כלים לזה הכח המתעורר והכח השכלי הוא הכח הנמצא לאדם אשר בו

ישכיל ובו יהיה ההשתכלות ובו יקנה החכמות ובו יבדיל בין המגונה והנאה
מן הפעולות ואלו הפעולות מהן מעשי' ומהן עיוני' המעשי ממנו מלאכתי מחשב'
וממנו מחשבי והעיוני הוא אשר בו ידע האדם הנמצאות שאינן משתנות כפי
כפי מה שהן עליו ואלו אשר יקראו חכמות סתם והמלאכה מחשבת הוא הכח
אשר בו ילמדו המלאכות כנגרות ועבודת האדמה והרפואות והמלחות
והמחשבי הוא הכח אשר בו יסתכל האדם בדבר שירצה לעשותו אם
לא ואם אפשר לעשותו איך צריך שיעשה זה שעור מה שצריך שנזכר
מענין הנפש הנה ודע שזאת הנפש האחת אשר קדם ספור כחותיה
וחלקיה היא כחמר והשכל לה צורה ובשלא יגיע לה הצורה יהיה כאלו
מציאות ההכנה בה לקבל הצורה ההיא לבטלה וכאלו היא מציאות
הבל והוא אמרו גם בלא דעת נפש לא טוב ר"ל שמציאות הנפש שלא
תגיע אליה צורה אבל תהיה נפש בלא דעת לא טוב אבל הדברים על אליה
הצורה והחמר והשכלים והדעות כמה הם ואיך יגיעו אין זה מקומו
ולא יצטרך בזה שרצינו ~~והדעות כמה הם~~ לדבר על המדות והוא יותר
ראוי בספר הנבואה אשר זכרנו ובכאן אפסוק בזה הפרק ואתחיל נ"ר דאסת
באחר

הפרק השני בענין כחות הנפש

ובידיעת החלק אשר בו ימצאו המדות הטובות והרעות

דע שהעברות והמצות התוריות אמנם ימצאו בשני חלקים מחלקי הנפש
והוא החלק המרגיש והחלק המתעורר לבד ובשני אלו החלקים יהיו כל העברות
והמצות אמנם החלק הזן והחלק המדמה אין מצוה בו ולא עברה שאין
דעת ובחירה לאחד משניהם ולא מעשה כלל ולא יוכל האדם בדעתו לבטל
מעשיהם או למנעם מפעולה אחת הלא תראה ששני החלקים האלו ר"ל
הזן והמדמה יעשו בעת השנה הפעולה המיוחדת להם מה שאין כן בשאר
כחות כחות הנפש אבל החלק השכלי יש בו מבוכה אבל אני אומר
שיש בזה הכח ג"כ מצוה ועברה לפי אמונת דעת בטל או אמונת ~~אחד~~
דעת אמתי אבל אין בו מעשה שיאמר עליו שם מצוה או שם עברה
סתם ולזה אמרתי למעלה שבשני החלקים האלה ימצאו העבירות

והמצות

והמצוה. אמנם המעלות הם שני מינים מעלות המדות ומעלות השכליות
וכנגדם שני מיני פחיתות. אמנם מעלות השכליות הם ימצאו לחלק השכלי.
מהם החכמה. והיא ידיעת הסבות הרחוקות והקרובות אחר ידיעת מציאות
הדבר אשר יחקר סבותיו ומהן השכל אשר ממנו השכל העיוני והוא המגיע
לנו בטבע ר״ל המושכלות הראשונות. וממנו שכל נקנה ואין זה מקומו. ומהן
זכות התבונה וטוב ההבנה והוא לעמד על הדבר ולהבינו מהרה בלא זמן או
בזמן קרוב. ופחיתיות זה הכח חמשה כנגד אלו או הפכם. אבל מעלות המדות
ימצאו לחלק המתעורר לבדו והחלק המרגיש בזה הענין אינו רק שמש לחלק
המתעורר. ומעלות זה החלק רבות מאוד כזהירות כלו׳ יראת חטא והנדיבות
והיושר והענוה והשפלות וההסתפקות והוא שקראו חכמים עשירות
באמרם איזהו עשיר השמח בחלקו והגבורה והאמונה וזולתם. ופחיתיות
זה החלק הוא לחסר מאלו או להוסיף בהן אבל החלק הזן והמדמה לא יאמר בו
מעלה ולא פחיתות אך יאמר שהוא זן על יושר או על בלתי יושר כמו שיאמר איש
פלוני עכולו טוב או בטל עכולו או נפסד דמיונו או הוא מדמה על יושר
ואין בזה לא מעלה ולא פחיתות. וזהו מה שרצינו לזכרו בזה הפרק

הפרק השלישי בחלי הנפש אמרו הקדמונים כי יש
לנפש בריאות וחלי כמו שיש לגוף בריאות וחלי ובריאות הנפש הוא
שתהיה תכונתה ותכונת חלקיה תכונה שתעשה בהן תמיד הטובות והפעולות
הנאות וחליה הוא שתהיה תכונתה ותכונת חלקיה תכונות שתעשה בהן
תד״ר הרעות והפעולות המגונות. ואמנם בריאות הגוף וחליו מלאכת הרפואות
תחקור עליו וכמו שחולי הגופות ידמו להפסד הרגשותם במה שהוא מר שהוא
מתוק ובמה שהוא מתוק שהוא מר ויציירו הנאות בצורות בלתי נאות ותחזק תאותם
ותרבה הנאתם בענינים אין הנאה בהם כלל לבריאים ואפשר שיהיה בהן צער עצמם
באכילת העפר והפחם והדברים העפוצים והחמוצים מאד וכיוצא באלו
מן המזונות אשר לא יתאוו להם הבריאות אבל ימאסו אותם. כן חולי הנפשות
רצוני לומ׳ הרעים ובעלי המדות הרעות ידמו במה שהוא רע שהוא טוב
ובמה שהוא טוב שהוא רע. והאדם הרע יתאוה לעולם להפלגות אשר הם
באמת רעות וידמה בעבור חלי נפשו שהם טובות וכמו שהחולים כשידעו

חולים כשלא ידעו מלאכת הרפואות ישאלו הרופאים ויודיעום מה ... לע
לעשותו ויזהירום ממה שידמוהו ערב והוא בהפך חלים ויכריחום לקחת הדברים
הנמאסים והמרים עד שיבריאו גופותם וישובו לבחור בטוב ולמאוס ברע
כן חולי הנפשות צריך להם שישאלו החכמים שהם רופאי הנפשות ויזהירום
מן הרעות ההם אשר יחשבו בהן שהן טובות וירפאו אותם במלאכה אשר ירפאו
בה מדות הנפש אשר אזכור בפרק שאחר זה׳ אמנם חולי הנפשות אמר לא
ירגישו בחליים וידמו בו שהוא בריאות או ירגישו בו ולא יתרפאו אחרית למה
שיהיה אחריתם החולה כשימשך אחר הנאותו ולא יתרפא שהוא ימות בלי ספק׃
אבל המרגישים והם נמשכים אחר הנאותיהם אמר בהם התור׳ האמתי׳ מספרים נמשלים
דבריהם כי בשרירות לבי אלך וג׳ ר״ל שהוא יכוין לרוות צמאו והוא יוסיף לעצמו
צמא אך שאינם מרגישים בדבר שלמה החכ׳ עליו השלום אמ׳ דרך אויל ישר ן
בעינין ושומע לעצה חכם ר״ל שומע לעצת החכם חכם מפני שהוא יודיענו׃
הדרך שהוא ישר באמת לא אשר יחשבהו שהוא ישר ואמ׳ יש דרך ישר לפני
איש ואחריתה דרכי מות׳ ואמ׳ בחלי הנפשות בהיותם בלתי יודעים מה
יזיקם ומה יועילם דרך רשעים באפלה לא ידעו במה יכשלו אך רפואות יזיקם
הנפשות היא כמו שאספר אותו בזה הפרק הרביעי׃

הפרק הרביעי

ברפואת חלי הנפשות המעשים טובים הם המעשים השוים
הממוצעים בין שתי קצוות ששתיהן רע האחת מהן תוספת והשנית חסרון
והמעלות הן תכונות נפשיות וקנינים ממוצעים בין שתי תכונות רעות האחת
מהן יתרה והאחרת חסרה מן התכונות האלה יתחייבו הפעולות ההם והמשל ו
בו הזהירות היא מפעולות מדה ממוצעת בין רוב התאוה ובין העדר הרגש
ההנאה והזהירות היא מפעולות הטוב ותכונת הנפש אשר יתחייב ממנה
הזהירות היא מעלת המדות אבל רוב התאוה הוא הקצה הראשון והעדר הרגש
ההנאה לגמרי הוא הקצה האחרון ושניהם רע גמור ושתי תכונות הנפש אשר
מהן יתחייב רוב התאוה והיא התכונה היתרה והעדר ההרגש והיא התכונה
החסרה שתיהן יחד פחיתות מפחיתות המדות וכן הנדיבות ממוצעת בין
הכילות והפזור והגבורה ממוצעת בין המסירה לסכנות ובין רך הלבב׃
והסלסול ממוצע בין ההתנשאות ובין הנבלה ופי׳ סלסול הוא מי שמתכבד כראוי

ורנו

5

תכונת נפשותיהם תכונה הממוצעת בשוה אך היו נוטים מעט לצד היתר
או החסר על דרך הסייג והשמירה רצו לומ' על דרך משל שהיו נוטים מן
הזהירות לצד העדר הרגשת ההנאה מעט ומן הגבורה לצד מסירת נפשו
בסכנה מעט ומטוב הלבב לצד יתרון טובה הלבב מעט ומן הענוה לצד שפלות
הרוח מעט וכן בשאר העניני' וזהו הענין במאמר לפנים משורת הדין
אבל מה שעשו אותם החסידים בקצת העתים וקצת המקרים וקצת אנשים
מהם גם כן מנטות אחר הקצה האחר בצום וקום בלילות והניחת הדעת אשר
ירצה לעשות אותו אכילת בשר ושתית יין והרחק מהנשים ולבוש הצמר והשער
ושכונת ההרים והתבודד במדברות לא עשו דבר מזה אלא על דרך הרפואה
ולהפסד אנשי המדינה גם כן כשיראו שהם נפסדים בחברתם וראות א
פעולותיהם עד שיפחדו מהפסד מדותיהם בעבורם ועל כן ברחו להם
למדברות ולמקום שאין שם אדם רע כמאמר ירמיהו ע"ה מי יתנני במדבר
מלון אורחים ואעזבה את עמי ואלכה מאתם כי כלם מנאפים עצרת בוגדים וכאשר
ראו הכסילים שהחסידים עשו אלו הפעולות ולא ידעו כונתם חשבו שהם
טובות וכונו אליהם בחשבם שיהיו כמותם ויענו גופותם בכל מיני ענוי
ויחשבו שהם קנו לעצמם מעלה ומדה טובה שעשו טובה ושבזה יתקרב
האדם לשם כאלו השם ית' שונא הגוף ורוצה לאבדו והם לא ידעו שאלו
יגיע הפעולות רעות ושבהן יגיעו פחיתות מפחיתיות הנפש ואין להמשילם אלא לאיש
שאינו יודע במלאכת הרפואה כשיראה בקיאים מהרופאים שהשקו
חולים נוטים למות סמים הנקראים בערבי שחם אלחנטל ובלעז קולקונטירא
ואשקמוניא וצבר ובלע' אלואי וכיוצא בהם ופסקו מהן המזון ונרפאו מחלים
ונמלטו מן המות הצלה גמורה ואמר השכל ההוא אחר שאלו הדברים
מרפאים מן החולי כל שכן שיתמידו הבריא על בריאותו או יוסיפו בה
והתחיל לקחת אותם תמיד ולהתנהג בהנהגת החולים שהוא יחלה
בלא ספק כן אלו הן חולי הנפשות בלא ספק בלקחם הרפואה על
הבריאות וזאת התורה התמימה המשלמת אותנו כמו שהעיד עליה
יודעה תורת יוי תמימה משיבת נפש עדות יוי נאמנה מחכימת פתי לא זכרה

[illegible] ואמנם כונת התורה להיות האדם טבעי הולך בדרך האמצעית יאכל מה
שיש לו לאכול [illegible] מה שיש לו לשתות בשווי ויבעול מה שמותר לו לבעול
בשווי וישכון המדינות ביושר ובאמונה לא שישכון במדברות ובהרים ולא שילבש
הצמר והשער ולא שיענה גופו והזהירה מזה לפי מה שבא בקבלה [illegible] ואמר הנפשות [illegible]
וכפר עליו מאשר חטא על הנפש [illegible] ויראו אותה ברבותינו אשר [illegible]
עצמו מן היין צריך כפרה והלא דברים קל וחומר ומה זה שצער עצמו מן היין
צריך כפרה המצער עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה ובדברי נביאינו
וחכמי תורתנו ראינו שהיו מכונים על השווי ושמירת נפשם וגופם על מה שתחייבהו
התורה וענה השם ית' על יד נביאו למי ששאל לצום יום אחד בעולם אם יתמיד
לצום והוא מה שאמרו לזכריהו הנביא האבכה בחדש החמישי הנזר כאשר עשיתי
זה כמה שנים ועניאות כי צמתם וספוד בחמשי ובשביעי זה שבעים שנה הצום צמתני
אני כי תאכלו וכי תשתו הלא אתם האכלים ואתם השותים ואחר כך צוה אותם
ביושר ובמעלה לבד לא בצום והוא אמרו להם כה אמר יי' צבאות לאמר
משפט אמת שפטו וחסד ורחמים עשו איש את אחיו ואלמנה ויתום גר ועני
אל תעשקו ורעת איש אחיו אל תחשבו בלבבכם ואמר אחר כך כה אמר יי' ורעת
צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון
ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו ודע שאמרו האמת הן המעלות השכליות
מפני שהן אמתיות לא ישתנו כמו שזכרנו בפרק השני והשלום הן המדות
אשר בהם יהיה השלום בעולם ואשוב אל כונתי מהם יאמרו אלו המתדמים
באומות לבעלי תורתנו איני אומר בהם באומות שהם אינם עושים מה באומות
אותו מהטריח נפשם ופרישת הנאותיהם אלא על דרך הלמוד לכחות הנפש נקמות
כדי שיהיו נוטים לצד האחר מעט כפי מה שזכרנו בזה הפרק שראוי
שיעשה האדם כן זה טעות מהם כאשר אבאר והוא שהתורה לא אסר אינו
מה שאסרה ולא צותה מה שצותה אלא לפנים זאת הסבה ר"ל כדי שנתרחק
מן הצד האחד יותר על צד ההרגל שאיסור המאכלים האסורים כלם
ואיסור הבעילות האסורות והאזהרה על הקדשה ומה שצריך בכתובה וקדושין
ועם כל זה אינה מותרת תמיד אבל תאסר בעת הנדות והלידה ועם כל זה גדרו הנדות
רבותינו למעט המשגל ומנעוהו ביום כמו שבארנו בסנהדרין וזה כלו אמנם צונו

השם יש להתרחק מקצה רוב התאוה רחוק גדול ולהעתק מן המצוע אל צד העדר
הרגשת ההנאה מעט עד שתתחזק בנפשותינו הזהירות וכן כל
מה שבתורה מנתינת המעשרות והלקט והשכחה והפאה והפרט והעוללות חייעת
ודין שמטה ויובל והצדקה די מחסורו כלו קרוב לצד הפזרנות עד שנרחק
הרוח מעט וכן בשאר הענינים ... יתרון טוב לבב עד שיתחזק לבו לטוב
ובזאת הבחינה תמצא רוב ... המצות כלם שהן מלמדות ומרגילות כחות הנפש
כמו הנקימה והנטירה וגאולת הדם באמרו לא תקום ולא תטור עזב תעזב הקם
תקים עד שיחלוש כח הכעס והרוגז וכן השב תשיבם עד שתסור תכונת הכילות
וכן מפני שיבה תקום והדרת פני זקן כבד את אביך ואת אמך לא תסור מכל שיבה
אשר יגידו לך וגו' עד שתסור תכונת העזות ותגיע תכונת הבושת ואחר כך הרחיק
מן הקצה האחרון ר"ל רוב הבושת ואמר הוכח תוכיח את עמיתך לא תגורו מפני
איש עד שיסור רוב הבושת גם כן וישאר בדרך האמצעי וכשיבא האיש
הסכל בלא ספק וישתדל להוסיף על אלו הדברים כמו שיאסור המאכל
והמשתה מוסף על מה שנאסר מן המאכלים או יאסור הזווג מוסף על מה
שנאסר מן הבעילות ויתן כל ממונו לעניים או להקדשות מוסף על מה שבתורה
על ההקדשות ועל הצדקות והערכין יהיה עושה מעשה הרעים והוא לא ידע
ויגיע אל הקצה האחד ויצא מן המצוע לגמרי ולחכמים בזה הענין דבר לא שמעתי
כלל יותר נפלא ממנו והוא בגמרא דבני מערבא בפרק הט' מנדרים דברו
בגנות המקבלים על עצמם שבועות ונדרים עד שישארו כמו אסורים אמרו
שם זה הלשון ר' אידי בשם ר' יצחק לא דייך במה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר
עליך דברים אחרים וזה הענין שזכרנו בשוה בלא תוספת ובלא חסרון
הזהיר הנה התבאר לך מכל מה שזכרנוהו בזה הפרק שצריך לכוין אל הפעולות
הממוצעות ושלא יצא מהן אל קצה מן הקצוות אלא על צד הרפואות ולעמוד
כנגדו בהפך וכמו שהאדם היודע במלאכת הרפואות כשיראה מזגו שנשתנה במלאכת
מעט שנוי לא ישכח ולא יניח החולי להתחזק עד שיצטרך אל רפואה
חזקה בתכלית וכשידע שאבר מאבריו חלוש ישמרהו תמיד ויתרחק
מן הדברים המזיקים לו ויכוין למה שיועילהו עד שיבריא האבר ההוא או
עד שלא יתוסף חולשה כן האדם השלם צריך לו שיזכור מדותיו תמיד וישקול

העליון ויבחון תכונת נפשו יום יום וכל מה שיראה נפשו נוטה לצד קצה מן הקצוות
ימהר ברפואה ולא יניח התכונה הרעה להתחזק ובשנות מעשה הרע כמו שזכרנו וכן
ישים לנגד עיניו המדות הפחותות אשר לו וישתדל לרפאתם תמיד כמו שזכרנו
שאי אפשר לאדם מבלתי חסרון שהפלוסופים כבר אמרו כבד הוא ורחוק שימצא
מי שהוא בטבע למעלות כלם רצוני לומ' למעלות המדות ולמעלות השכליות
בזמן מוכן אבל ספרי הנביאים נמצא זה בהם הרבה הן בעבדיו לא יאמין
ובמלאכיו ישים תהלה מה יצדק אנוש עם אל ומה יזכה ילוד אשה ושלמה
ע"ה אמר סתם כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ואתה
יודע שאדון הראשונים והאחרונים משה רבנו ע"ה אמר אליו השם ית' יען לא
האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל על אשר מריתם את פי במי מריבת
קדש על אשר לא קדשתם אותי וזה כלו חטאו ומריו ע"ה הוא שנטה לצד אחר
מהקצוות ממעלה למעלות המדות והוא הסבלנות כאשר נטה לצד הרגזנות
באמרו שמעו נא המורים דקדק עליו השם ית' שיהיה אדם כמהו כועס לפני עדת
ישראל במקום שאין ראוי בו הכעס וכיוצא בזה באיש ההוא הוא חלול השם ית'
מפני שפעלותיו ומתכונותיו כלם למדים והיו מקוים להגיע בהם להצלחת
העולם הזה והעולם הבא ואיך יראה הכעס והוא מפעלות הרע כמו שבארנו בו
ולא יבא כי אם מתכונה רעה מתכונות הנפש אבל אמרו בענין מריתם פי
הוא כמו שאבאר והוא שלא היה מדבר עם סכלים ולא עם מי שאין לו מעלה
שבנשיהם אבל עם אנשים שהקטנה שבהם היתה כיחזקאל בן בוזי כמו שזכרו החכמ'
וכל מה שיאמר או יעשה יבחנוהו וכאשר ראוהו שכעס אמרו אין
עליו פחיתות מדה ולולא שהיה יודע שהשם ית' כעס עלינו בבקשת המים
ושאנחנו הכעסנוהו לא היה כועס ואנו לא מצינו להשם ית' שכעס בדברו
אליו בזה הענין אבל קח את המטה והקהל את העדה וגו' והנה יצאנו מכונת
השאר אבל התרנו ספק מספקי התורה שנאמר בו דברים רבים ונשאל
פעמים רבות איזה חטא חטא וראה מה שנאמר בו ומה שאמרנו בו אנחנו השער
והאמת יעשה דרכו ואשוב אל כונתי כי כשיהיה האדם שוקל פעולותיו תמיד קני
ומכוין אל אמצעותם יהיה במדרגה העליונה ממדרגות בני אדם ובזה
יתקרב אל ית' וישיג אל טובו וזהו הדרך השלם מדרכי העבודה וכבר זכרו

החכמים

החכמים ז"ל זה הענין וכתבו עליו ואמרו כל ישם ארחותיו ומטריח בה זוכה
ורואה בישועתו של הקב"ה שנ' ושם דרך אראנו בישע אלהים אל תקרי ושם אלא
ושם והשומא הוא השער והסברא וזהו הענין אשר פירשנו בזה הפרק כלו
בשוה וזה שעור מה שראינהו צריך בזה הענין

הפרק החמישי
בהשתמש האדם בכחות הנפש לצד תכלית אחת

צריך לאדם שישעביד כחות נפשו כלם לפי הדעות כפי מה שהקדמנו בפרק
אשר לפני זה וישים לנגד עיניו תמיד תכלית אחת והיא השגת השם ית'
כפי יכולת האדם לדעת אותו וישים פעולותיו כלם ותנועותיו ומנוחותיו וכל
דבריו מביאין לזה התכלית עד שלא יהיה בפעולותיו דבר מפעל ההבל ר"ל
פעל שלא יביא לזאת התכלית והמשל בו שישים הכונה באכילתו ובשתיתו
ומשגלו ושנתו ויקיצתו ותנועתו ומנוחתו בבריאות גופו לבד והכונה בבריאות
שתמצא הנפש כליה בריאים ושלמים לקנות החכמות וקנות מעלות המדות
ומעלות השכליות עד שיגיע לתכלית ההיא ועל זה ההקש לא יהיה אז כונתו
אל ההנאה לבד עד שיבחר מן המזון והמשקה הערב וכן בשאר ההנהגות
אבל יכוין אל המועיל וכשיזדמן שיהיה ערב יהיה וכשיזדמן שיהיה בלתי
ערב יהיה או יכוין אל הערב על דרך חכמת הרפואה כמי שחלשה תאותו למאכל
ויעירה במזונות המתובלות הערבות שנפש האדם מתאוה להם וכן אם התעורר
עליו מרה שחורה יסירה בשמיעת הנגונים ומיני זמר ובטיול הגנות ובנינים
הנאים וחברת הצורות היפות וכיוצא בהם ממה שירחיב הנפש ויסיר חלי המרה
השחורה ממנו ותהיה הכונה בכל זה שיבריא את גופו ותכלית הכונה בבריאות
גופו לקנות חכמה וכן כשיתעסק לקנות ממון יהיה תכלית כונתו בקבוצו
שיוציאנו במעלות ושימציאנו לחוקי גופו ולהמשך מציאותו עד שישיג
וידע מהשם ית' מה שאפשר לדעתו ועל זה הדרך יש למלאכת הרפואה
מבוא גדול מאוד במעלות ובידיעת השם ית' ובהגיע אל ההצלחה האמתית
ותהיה למודה ובקשתה עבודה מן העבודות הגדולות ולא תהיה כאריגה וכנגרות
כי בה נשער פעולותינו ויהיו פעולות אנושיות מביאות אל המעלות :
האמתיות כי האדם כשיבא ויאכל מזון ערב אל החיך טוב הריח שנפש האדם

ודם

מתאוה לו והוא מזיק לאדם ואפשר שיהיה סבה לחולי קשה או למיתת
פתאם זה והבהמות אצלי שוין ואין זה פעל האדם מאשר הוא אדם בעל שכל
אמנם הוא פעל אדם מאשר הוא בעל חי נמשל כבהמות נדמו ואמנם יהי
פעל האנושי כשיאכל המועיל לבד ופעמים יניח הערב ויאכל הנמאס כפי
בקשת המועיל וזה הפעל לפי הדעת ובזה נבדל האדם בפעלותיו מזולתו
וכן כשיבעל כשיתאוה מבלתי שישים הנזק והתועלת יש הפעל מאשר הוא
בעל חי לא מאשר הוא אדם ואפשר שתהיה הנהגתו כלה לפי המועיל כמו
שזכרנו אלא שישים התכלית בריאות גופו ושלמותו מהחלים לבד ואין זה
חסיד כי כמו שבחר זה הנאת הבריאות בחר זה האחר הנאת המאכל או
הנאת המשגל וכלם אין תכלית אמתות לפעלתם אבל הנכון שישים תכלית
כל מה שיתעסק בבריאות גופו והמשך מציאותו על השלמות כדי שישארו
כלי כחות הנפש אשר הם אברי הגוף שלמים ותתעסק בנפשו מבלי מונע
במעלות המדות ובמעלות השכליות וכן כל מה שילמדהו מן החכמות
ומן הידעות מה שהוא מהן דרך לתכלית ההוא ואף על פי שיסתפק בו מה שאין בו
דין ודברים ומה שאין תועלת לו בתכלית ההוא כשאלת החשבון וספר החדודים
והתחבולות ולהרבות משאלות אל הנדסה ומשיכת המשקלים והרבה כיוצא באלו הנדסה
יהיה הכונה בהם לחדד השכל ולהרגיל הכח השכלי בדרכי המופת עד שיגיע
לו לאדם קנין ידיעת ההקש המופתי מזולתו ויהיה לו זה דרך שיגיע בו לידיעת
אמתת מציאותו ית' וכן בדרכי האדם כלם אין צריך שידבר אלא במה שיביא לנפשו
בו תועלת או ידחה היזק מגופו או בחכמה או במעלה או בשבח מעלה משעלם
או לגנות גנות מגונה כי קללת בעלי החסרונות וזכרם לגנות אם יהיה הכונה
בו לחסרם אצל בני אדם עד שיתרחקו מהם ולא יעשו כמעשיהם הוא דבר
מחויב והוא מעלה הלא תראה אמרו ית' כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה
לא תעשו וגו' וספור הסדומיים וכל מה שבא במקרא מספור גנות בעלי חסרונות
וזכרם לגנאי ושבח הטובים והגדלת אין הכונה בו רק שזכרנו עד שילכו הן
בני אדם אצל הדרכים הטובים האלו ויתרחקו מדרכי הרעים ההם וכשישים
האדם כונתו אל זה הענין יבטל מפעלותיו ויחסר ממאמריו הרבה מאד

כירמי

כי מי שיכוין אל זה הענין [illegible] לא יתעורר לפתח הכותלים בזהב או לעשות
רקום זהב בבגדיו הנאים האלהים אם לא יכוין בזה להרחיב נפשו כדי ש בהירת
שתבריא וירחיק ממנו חליה עד שתהיה בהירה זכה לקבל החכמות והוא אמ' ז"ל
דירה נאה ואשה נאה ומטה מוצעת לתלמידי חכמי' כי הנפש תלאה ותעדר
המחשבה בהתמדת עיון הדברים כמו שילאה הגוף בעשותו המלאכות הכבדות
עד שינוח וינפש ואז ישוב למזגו השוה כן צריכה הנפש ג"כ להתעסק במנוחת
החושים כעיון לפתוחים ולענינים הנאים עד שיסור ממנה הלאות כמו שאמרו
כי הוו חלשי רבנן מגרסיהו הוו אמרי מלי דבדיחותא ויחשב שעל זה הצד לא
אלו רעות ולא [illegible] מעשה הבל ר"ל עשית הפתוחים והציורים בבנינים וכ'
והכלים והבגדים ודע שזאת המדרגה היא מדרגה עליונה מאד והמדרגה לא
ישיגוה אלא מעטים ואחר הרגל גדול וכשיזדמן מציאת האדם שזה ענינו אני
אומר שהוא למטה מן הנביאים ר"ל שישמש כחות נפשו כלם וישים תכליתם
ידיעת הש"ית לבד ולא יעשה מעשה קטן או גדול ולא ידבר דבר אלא
שהפעל ההוא או הדבר ההוא מביא למעלה או למה שמביא אל מעלה והוא
יחשב ויסתכל בכל פעל ותנועה ויראה אם יביא אל התכלית ההוא או יביא לא
וזהו אשר בקש ממנו ית' שנכוין אליו באמרו ואהבת את יי' אלהיך בכל לבב
ובכל נפשך ובכל מאדך ר"ל בכל חלקי נפשך שתעשה כל חלק ממנה תכלית
אחת והוא לאהבה את השם ית' וכבר הזהיר הנביא ע"ה על זה ג"כ ואמר בכל דרכיך
דעהו ופרשו חכמ' ואמרו אפי' לדבר עבירה ר"ל שתשים לפעל ההוא תכלית
והוא האמת אף על פי שיש בו דבר עבירה מצד אחד וכבר כללו רבותי' ע"ה
זה הענין כלו בקצרה בתכלית מעשות מורות על זה הענין הוראה שלמה מאד
עד שאתה כשתבחן קצר המלות איך ספרו זה הענין הגדול והעצום כלו בכח
אשר חברו בו חבורים ולא השלימוהו תדע שנ' בכח אלהי בלא ספק והוא אמרם
בצואותיהם וכל מעשיך יהיו לשם שמים ודיקה וזהו הענין אשר ב'
באורנוהו בזה הפרק וזה שעור מה שראינוהו ראוי לזכרו הנה לפי זאת
ההקדמה

הפרק הששי

בהפרש אשר
בין החסיד המעולה ובין הכובש את יצרו והמושל בנפשו אמרו הפילוסופים
שהמושל בנפשו אעפ שעושה המעשים הטובים והחשובים הוא עושה

אותם והוא מתאוה אל הפעולות הרעות ונכסף אליהם ויכבש את יצרו ∴
ויחלק עליו בפעולותיו אל מה שיעירהו אליו כחותיו ותאותו ותכונת נפשו
ויעשה הטובות והוא מצטער בעשייתם ונזוק אבל החסיד הוא נמשך לפעלתו
אחר מה שתעירהו תאותו ותכונתו ויעשה הטובות והוא מתאוה ונכסף אליהן
ובהסכמה מן הפלוסופים שהחסיד יותר חשוב ויותר שלם בנפשו מן המושל
בנפשו׳ אבל אמרו אפשר שיהיה המושל בנפשו כחסיד בענינים רבים ומעלתו
למטה ממנו בהכרח להיותו מתאוה לפעל הרע ואע״פ שאינו שאינו עושהו מפני שתשוקתו
לרע היא תכונה רעה בנפש׳ וכבר אמר שלמה ע״ה השלום כיוצא בזה אמר
נפש רשע אותה רע ואמר החסיד במעשה הטובות והצטער מי שאינו צדיק
בעשייתם זה המאמר שמחה לצדיק עשות משפט ומחתה לפעלי און זהו הנראה
מדברי הנביאים נאות למה שזכרוהו הפלוסופים וכאשר חקרנו דברי החכמים
בזה הענין נמצא להם שהמתאוה לעבירות והנכסף אליהם יותר חשוב ויותר
שלם מאשר לא יתאוה אליהם ולא יצטער בהנחתם עד שאמ׳ שכל אשר
יהיה האדם יותר חשוב ויותר שלם תהיה יותר תשוקתו לעבירות והצטערו
בהנחתם יותר גדול והביאו בזה דברים ואמרו כל הגדול מחבירו יצרו גדול
ממנו ולא דים זה עד שאמרו ששכר המושל בנפשו גדול לפי רוב צערו
במשלו בנפשו ואמרו לפום צערא אגרא ויותר מזה שהם צוו להיות האדם
מתאוה לעבירות עד שהזהירוהו מלומר שאני בטבעי לא אתאוה לזאת העבירה
ואע״פ שלא תאסרנה התורה והוא אמרם רבן שמעון בן גמליאל אומר לא
יאמר אי אפשי לאכול בשר בחלב׳ אי אפשי ללבוש שעטנז אי אפשי לבא על
הערוה אלא אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי לפי המובן מפשוטי
שני המאמרים בתחלת המחשבה הן סותרין זה את זה ואין הענין כן אבל ש
שניהם אמת ואין מחלוקת ביניהם כלל והוא שהרעות אשר הן אצל הפלוסופ׳
רעות אשר אמרו שמי שלא יתאוה אליהם יותר חשוב מן המתאוה אליהם ויכבוש ∴
יצרו מהן הם הענינים המפורסמים אצל כל בני אדם שהן רעות כשפיכות
דמים׳ וגנבה וגזלה ואונאה ולהזיק למי שלא הרע לו ולגמול למטיב ברע
ולבזות אב ואם וכיוצא באלו והן המצות שאמרו עליהם חכמים ז״ל שאלו לא
נכתבו ראוים הם ליכתב ויקראו אותם קצת חכמים האחרונים אשר חלו

חזי

אלו המדברים מצות שכליות ואין ספק שהנפש אשר תכסוף לדבר
מהם ותשתוקק אליו שהוא חסרה ושהנפש החשובה לא תתאוה לדבר מאלו הרעות
הרעות כלל ולא תצטער בהמנעה מהם · אבל דברים שאמרו עליהם חכמים
שהכובש יצרו מהם הוא יותר חשוב וגמולו יותר גדול הם התורות השמעיות
וזה אמת שאלמלא התורה לא היו רעות כלל ומפני זה אמרו שצריך האדם
שיניח נפשו אוהבת אותן ולא יהיה לו מונע מהן רק התורה ובחן חכמתם ע"ה
ובמה שהמשילו שהם לא אמרו אל יאמר אדם אי אפשי להרוג הנפש אי אפשי
לגנוב אי אפשי לכזב אלא אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי אבל הביאו
דברים שמעיים כלם · בשר בחלב · ולבישת שעטנז ועריות · אלו המצות וכיוצא
בהם הם אשר קראם השם ית' חקתי אמרו רז"ל חקים שחקקתי לך אין רשות
להרהר בהן · ואמות העולם משיבין עליהם והשטן מקטרג בהם · כגון פרה
אדומה ושעיר המשתלח וכו' ואשר קראו אותם האחרונים שכליות יקראו
מצות כפי מה שבארו החכמים הנה התבאר לך מכל זה שאמרנו איזו מן
העבירות יהיה מי שישתוקק אליהם יותר חשוב מן המשתוקק אליהם וכובש
יצרו מהן · ואיזו מהן יהיה הענין בו בהפך וזה חדוש נפלא בהסכמת שני
המאמרים ולשונם מורה על אמתת מה שבארנו · וכבר שלמה כונת
זה הפרק ··

הפרק השביעי במחיצות ועניני

הרבה ימצא במדרשות ובהגדות ויש ממנו בתלמוד שיש מן הנביאים מי
שרואה השם ית' מאחרי מחיצות רבות ומהם מי שיראהו מאחרי מחיצות
מעטות לפי קרבתם להשם ית' ולפי מעלתם בנבואה עד שאמרו מרע"ה
ראה השם ית' מאחר מחיצה אחת בהירה כלומר מזוככת והוא אמרם
הסתכל באספקלריא המאירה · והעששית מגוף המזהיר כשהם וכזכוכית
כמו שהתבאר בסוף כלים והכונה בזה הענין מה שאומר לך והוא שאנחנו
בארנו בפרק השני שהמעלות מהן שכליות ומהן מעלות המדות · וכן
הפחיתיות מהן שכליות ומשגה הלבנה ורוחק הלבונה · ומהן פחתיות
המדות ברוב התאוה והגאוה · והרגז והכעס והעזות ואהבת הממון · וכן
והדומה להן ואלו רבות מאד וכבר זכרנו הסדר בידיעתם בפרק הרביעי

ואלו הפחיתיות כלם הם מחיצות המבדילות בין האדם ובין השם ית׳ אמר הנביא
מבאר זה כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם ובין אלהיכם · יאמר
שעונותיכם והם אלו הרעות כמו שזכרנו הם המבדילות בינינו ובינו ית׳ ודע
שכל נביא לא יתנבא אלא אחר שיהיה לו כל המעלות השכליות ורוב מעלות
המדות והחזקות שבהן והוא אמרם אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר
וחכם הוא הכולל המעלות השכליות בלא ספק · ועשיר הוא המעלות המדותיות
ר״ל ההסתפקות מפני שהם קוראים המסתפק עשיר והוא אמרם בגדר עשיר
איזהו עשיר השמח בחלקו ר״ל שיספיק לו במה שהמציא לו זמנו ולא ידאג במה
שלא המציא לו · וכן גבור גם כן הוא המעלות המדות ר״ל שינהיג כחותיו כפי
הדעת והשכל כמו שבארנו בפרק החמישי והוא אמרם איזהו גבור הכובש
את יצרו ואין מתנאי הנביא שיהיו אצלו כל מעלות המדות עד שלא יפחיתהו
פחיתות שהרי שלמה נביא הע״ד שאמר הכתוב בגבעון נראה יי׳ אל שלמה ומצינו לו
פחיתות מדות והוא שאמר רוב התאוה בבאור בהרבות נשים וזה ממפעלות
תכונת רוב התאוה וזה מבואר הלא על כל אלה חטא שלמה · וכן דוד ע״ה נביא
אומר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל ומצאנו אותו בעל אכזריות ואע״פ שלא
בה כי אם בגוים ובהריגת הכופרים והיה רחמן לישראל אבל בא בבאור בדברי
הימים שהשם ית׳ לא הרשהו לבנות בית המקדש ולא היה ראוי בעיניו לזה
לרוב הריגתו אמר אליו לא תבנה הבית לשמי כי דמים רבים שפכת
לפני ומצאנו באליהו ז״ל מדת הרגזנות ואע״פ שהשתמש בה בכופרים ועליהם
היה כועס אמרו חכמים שהשם ית׳ לקחו ואמר לו שאין ראוי למשול בבני אדם
להיותם להם לבה מי שיש לו קנאה כמו שיש לו כי ימיתם · וכן מצאנו בשמואל
שפחד משאול וביעקב שפחד מעשו · אלו המדות וכיוצא בהן הם מחיצות השם ית׳
עם הנביאים ע״ה · ומי שיש לו שתי מדות או שלש בלתי ממוצעות כמו שבארנו
בפרק הד׳ נאמר בו שראה השם ית׳ מאחר שתי מחיצות או שלש · ולא תרחיק
היות חסרון קצת מעלות המדות ממעטות במדרגת הנבואה שאנחנו מצאנו
קצת פחיתות המדות ימנעו הנבואה לגמרי ככעס · אמרו כל הכועס אם
נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו והביאו ראיה מאלישע שנסתלקה [illegible] אמר

ממנו הנבואה כאשר כעס עד שהוסר כעסו והוא אמרו ועתה קחו לי מנגן
והאנחה והדאגה של יעקב אבינו ע"ה כל ימי התאבלו על יוסף שהלכה ממנו
רוח הקדש עד שהתבשר בחיין [illegible] ותחי רוח יעקב אביהם · ואם המנגנים
ושרת רוח נבואה על אלישע אבותינו ולשון החכמים אין הנבואה שורה לא
מתוך עצלות ולא מתוך עצבות אלא מתוך שמחה · והאשר ידע משה
ע"ה שלא נשאר לו מחיצה כלל הכיר אותה וכי [illegible] כאשר [illegible]
המדות כלם [illegible] בלות כלם בקש להשיג הויות הש"י על אמתת
[illegible] אחר [illegible] שנשאר לו [illegible] ברצונו [illegible]
[illegible] לא נשאר לו בינו ובין השגת
[illegible] על אמתת [illegible] אלא מחיצה אחת בלבדה והוא השכל האנושי
[illegible] ית' חסד [illegible] לו [illegible] השכל ההשגה אחר [illegible]
יותר [illegible] שהיה [illegible] קודם [illegible] והשתכלות ההוא אי אפשר
לו לפי שהוא בעל גשם [illegible] בראות פנים כי
האדם כשיראה פני חברו [illegible] בנפשו צורתו עד שלא [illegible]
לו עם זולתו [illegible] אותו אך כשיראה אחוריו
אעפ"י שהוא [illegible] יקופק עליו ויתערב לו [illegible]
זולתו [illegible] השגתו [illegible] שתהיה לאדם אמתת מציאותו
בנפשו מה שלא ישתתף במציאות ההוא זולתו מן הנמצאות עד שימצא הנמצאות
בנפשו מציאותו [illegible] שנמצא בעצמו ממציאות שאר
ואי אפשר [illegible] לו להשיג השגה [illegible] מן ההשגה [illegible] והוא עליון השלם
השיג [illegible] משה כשהוא אשר כנה ואמר וראית את אחורי · ואני
עתיד לבאר זה הענין בספר הנבואה · והאחד ידעו חכמינו ע"ה ורא[illegible]
ששני המינים האלה מן הפחיתות כל השכליות והמדות הם אשר
[illegible] בין השם ית' ובין האדם ובהם הוא יתקן מעלות הנביאים
: קצתם ברוב מראו מחכמותם ומדותיהם ראוים היו
[illegible] שכינה כמשה רבינו ע"ה ולא [illegible] מהם ענין [illegible] שהם
[illegible] בו לא ישיגוהו אין חלילה · וכן אמרו על אחרים כיהושע
בן נון על הצד אשר זכרנו · [illegible] הענין אשר כונתנו לבאר בזה הפרק:

ביתירה האנושית   פרק השמיני

אי אפשר שיולד האדם בתחלת ענינו בטבע בעל מעלה ולא בעל חסרון כמו
שאי אפשר שיולד האדם בטבע בעל מלאכה מן המלאכות אבל אפשר לאדם
אבל אפשר לאדם שיולד בטבע מוכן למעלה או לחסרון ויהיו פעולות האחת
מהם יותר קרובות וקלות עליו מהפעולות זולתו והמשל בו כשיהיה אדם מזגו נוטה
מטה אל היובש ויהיה עצם מוחו זך ולחות בו מעט יקל עליו לגרום ולזכור
ולהבין ולהבין העניינים יותר מאיש בעל ליחה לבנה רב הלחות במוח אבל אם יונח
האיש ההוא המוכן במזגו אל זאת המעלה מבלתי למוד כלל ולא יעורר
כחותיו ישאר סכל בלי ספק וכן כשילמדו ויבינו זה העב הטבע רב הלחות ידע
ויבין וישכיל אבל בקושי ועל זה הדרך בעצמו ימצא איש שמזג לבו יותר חם ממה
שצריך מעט יהיה גבור בלי ספק ואחר מזג לבו קר יותר ממה שצריך והוא מוכן לצד
המורך והפחד וכשילמדוהו וירגילוהו יקבל מהרה ואם יכוין בו הגבורה לא ישוב גבור
רק בקושי גדול אבל ישוב כשירגילוהו בלי ספק ואמנם בארנו לך זה שלא תחשוב
בשגעונות אשר ישקרו בהם חכמי הכוכבים אמתיות כשיחשבו שמולד האדם ישימהו
בעל המעלה או בעל חסרון והאיש מוכרח על המעשים ההם בהכרח. אמנם
אנו יודעים שהדבר המוסכם עליו מתורתנו ומפלוסופי יון כמו שאמתוהו טענות האמת
שפעולות האדם כלם מסורות לו אין מכריח אותו בהם ולא מביא זולת עצמו כלל שיטהו
לצד מעלה או לצד חסרון אלא אם כן יהיה לו ההכנה המזגית לבד כמו שבארנו שיקל
לו ענין או יכבד אבל שיתחייב או יהיה נמנע אין זה כלל. ואלו היה האדם מוכרח
על פעולותיו היו בטלות מצות התורה ואזהרותיה והיה הכל שקר גמור אחר שאין
בחירה לאדם במה שיעשה וכן היה מתחייב בטול הלמוד וההתלמדות ולמוד כל
מלאכת מחשבת והיה כל זה הבל ובטלה אחר שהאדם אי אפשר לו כלל מפני
המכריח שיכריחהו לפי דעת האומרים שלא יעשה הפעל הפלוני ומבלתי שידע
חכמה פלונית ותהיה לו המדה הפלונית והיה הגמול והעונש גם כן עול גמור לא ממנו
קצתנו לקצתנו ולא מן השם יתברך לנו כי שמעון זה שהרג לראובן אחר שזה מוכרח
שיהרוג וזה מוכרח שיהרג למה נענש שמעון ואיך יתכן גם כן עליו יתברך והוא צדיק וישר
שיענשהו על פעל שאי אפשר לו שלא יעשהו ואפילו השתדל שלא יעשהו
לא היה יכול והיו בטלות גם כן ההכנות כלם עד סופם מבנות הבתים וקנות

הממון · ולצרוח בעת הפחד וזולתם מן הדומה להם · כי אשר נגזר שיהיה אי אפשר
מבלתי היותו · וזה כלו שקר גמור · וכנגד המושכלות והמורגשות והריסת חומת
התורה ולגדור על השם ית' בעול חלילה לו ממנו אמנם האמת אשר אין ספק
בו שפעולות האדם כלם מסורות לו אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה ·
מבלתי הכרח שיכריחהו עליו · ומפני זה היה ראוי לצוותו אמר ראה נתתי לפניך
היום את החיים ואת הטוב וג' ובחרת בחיים למען תחיה וג' שם הבחירה לנו
בהם וחייב העונש למי שימרה והגמול למי שיעבד אם תשמעו ואם לא תשמעו
וחייב הלמוד וההתלמדות ולמדתם אותם את בניכם ולמדתם ושמרתם
לעשותם וכל מה שבא בלמוד המצוה · וחייב ג"כ ההכנות כלם כמו שכתוב
בתורה כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשי' ד' ב' פן ימות
במלחמה · במה ישכב · לא יחבול רחים ורכב · והרבה בתורה ובדברי הנביאים
מזה הענין ר"ל ההכנות · אבל מה שנמצא לחכמים ע"ה והוא אמרם הכל בידי
שמים חוץ מיראת שמים · הוא ג"כ אמת ונוטה לצד מה שזכרנו אלא שהרבה
פעמים יטעו בו בני אדם ויחשבו קצת פעולות האדם הבאות בבחירתו שהוא
מוכרח עליהם כזווג פלונית או היות זה הממון בידו וזה בלתי אמת כי זאת
האשה אשר לקחה בכתובה וקדושין והיא כשרה לו ולקחה לפריה ורביה היא
מצוה והשם ית' לא יגזור בעשית המצוה · ואם היה בנשואה אסור הוא עבירה
השם ית' לא יגזור בעשית העבירה וכן זה אשר גזל ממון פלוני או גנב
מלונו או הונה אותו וכחש בו ונשבע עליו שקר · אם נאמר שהשם ית' גזר על זה
שיגיע זה הממון לידו ושיצא מיד זה האחר · כבר גזר בעבירה ואין הענין
כן · אבל כל פעולות האדם מסורות לו ותלויות בכח בבחירתו בהן בלא ספק ·
וימצאו המצוה והעבירות בבחירתו כי כבר בארנו בפרק השני שמצות התורה
ואזהרותיה הם בפעולות אשר לאדם בהם בחירה שיעשה או שלא יעשה ·
ובזה החלק מן הנפש תמצא יראת שמים ואינה בידי שמים אבל נמסרת לבחירת
האדם כמו שבארנו למעלה · אם כן אמרם הכל בידי שמים אמנם ירצו בו
הענינים הטבעיים אשר אין בחירה לאדם בהם כגון היותו ארוך או קצר
או רדת מטר או עצירה או הפסד האויר או זכותו · וכיוצא בזה מכל מה

שבעולם זולת תנועת האדם ומנוחתו · ואמנם זה כל הענין בארו חכמים שהמצות והעברות אינם בידי השם ית׳ ולא ברצונו אבל ברצון האדם נמשכו בזה אחד דברי ירמיהו ע״ה והוא אמרו מפי עליון לא תצא הרעות והטוב שהרעות הם המעשים הרעים והטוב הם המעשים הטובים ואמ׳ שהשם ית׳ אינו גוזר על האדם לעשות רע או טוב ; ואחר שהענין כן ראוי לאדם להתאונן ולבכות על מה שעשה מן החטאים והעברות אחר שפשע ברצונו ואמ׳ מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו · ואחר כן חזר ואמ׳ שרפואת זה החלי בידינו · כי כמו שפשענו בבחירתנו כן לבנו לשוב ממעשינו הרעים ואמ׳ נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה׳ נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים · אבל המאמר ט׳ המפורסם אצל בני אדם וגם ימצא מעט בדברי החכמים ובדברי הנביאים גם כן והוא שישיבת האדם וקימתו וכל תנועתו ברצון השם ית׳ ומצוה הוא אמתי על צד אחד והוא כמו שהשליך אבן אל האויר וירדה למטה שאמרנו בה שברצון השם ית׳ ירדה למטה והוא המאמר אמתי שהשם ית׳ רצה שתהיה הארץ כלה במרכז ומפני זה בכל עת שישליכו חלק ממנה למעלה יתנועע אל המרכז · וכן כל חלק מחלקי האש יתנועע למעלה ברצון שקדם להיותו מתנועע למעלה לא שהשם ית׳ רצה בעת שהתנועע זה החלק מן הארץ שיתנועע למטה · ובזה יחלקו המדברים ששמעתי אומרים שהרצון עת אחר עת תמיד ולא כן אנחנו ואמן אנחנו אך הרצון היה בששת ימי בראשית שומשכו הדברים כלם על טבעם תמיד כמו שאמר מה שהיה הוא שיהיה מה שנעשה הוא שיעשה ואין כל חדש תחת השמש ומפני זה הוצרכו החכמים לומר כי כל המופתים היוצאים חוץ לטבע אשר היו וגם אשר עתידים להיות מה שיעד בהם הכתוב כלם קדם בהם הרצון בששת ימי בראשית והושם בטבע הדברים אז שיתחדש בהם מה שיתחדש ובאמר בעת הצורך יחשבו הרואים בו שעתה נתחדש ואין הדבר כן וכבר הרחיבו בזה הענין הרבה במדרש קוהלת וזולתו ומאמם בזה הענין עולם כמנהגו נוהג ותמצאם ע״ה תמיד בכל דבריהם בורחים מתת הרצון בדבר אחר דבר ובעת אחר עת ועל זה הצד ויאמר באדם

שיקום
בשיקום

לשיקום וישב ברצון השם ית' קם וישב · ר"ל שהושם בטבעו בתחלת בריאתו
שיקום וישב בבחירתו לא שהוא רוצה עתה בעת קומו שיקום או שלא יקום · כמו
שלא רצה עתה בנפילת האבן הזאת שתפול ולא תפול · וכלל הדבר שתאמין בו כי
כמו שירצה השם ית' שיהיה האדם נצב הקומה רחב החזה בעל אצבעות כן
לו רצה שיתנועע וינוח מעצמו ויעשה פעולות בבחירתו ואין מכריח לו
עליהם ולא מונע לו מהן כמו שהתבאר בתורה האמתית המבארת זה
הענין באמרה הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע וכבר באר בתרגום
הפי' שהרצון בו ממנו לדעת טוב ורע ר"ל שהוא היה אחד בעולם ~~ר"ל~~
ר"ל מין שאין כמוהו מין אחר שישתתף עמו בזה הענין אשר נמצא
בו והוא שמעצמו ומנפשו ידע הטוב והרע ויעשה איזה מהם שירצה
ואין מונע לו מהן · ואחר שהוא כן אפשר שישלח ידו ויקח מזה ואכל
וחי לעולם · ואחר שיתחייב זה במציאות האדם ר"ל שיעשה בבחירתו
פעלות הטוב והרע כאשר שירצה יתחייב ללמדו דרכי הטוב ושיצוהו
ויזהירהו ויענישהו ויגמלהו ויהיה כל זה ישר וראוי לו שירגיל עצמו בפעלות
הטובות עד שיהיו לו המעלות השכליות ויתרחק מן הפעולות הרעות עד
שיסורו ממנו הפחיתיות אשר הם נמצאות אותו ולא יאמר שהם בענין
שאינם יכולות להשתנות כי כל ענין אפשר להשתנות מן הטוב אל הרע
ומן הרע אל הטוב והכל בבחירתו · ומפני זה הענין זכרנו כל מה שזכרנו
מענין המצות והעבירות · והנה נשאר עלינו לבאר דבר אחד מזה הענין והוא שיש
מפסוקים יחשבו בהם בני אדם שהשם ית' יגזור במרי ושהשם ית' יכריח עליו וזה
שקר · וצריכין אנו לבארם כי הרבה מבני אדם התבלבלו בהם · ומזה מה שנ'
לאברהם ועבדום וענו אותם ת' מאות שנה · אמרו הלא תראה שגזר על המצרים
שיחמסו זרע אברהם ולמה נענשו · הלא בהכרח בגזרת השם ית' ישתעבדו בהם
כמו שנגזר על המצרים עליהם · והתשובה לזו שזה הענין דומה כאלו אמר השם ית'
שהנולדים לעתיד יהיה מהן מורה עובר וחסיד ורע וזה אמת ולא מפני זה יאמר
התחייב פלוני הרע להיות רע על כל פנים ולא פלוני הצדיק להיות צדיק על כל
פנים אבל כל מי שיהיה מהן רע היה בבחירתו ואלו היה רוצה להיות צדיק היה יכול
ואין מונע לו וכן כל צדיק וצדיק אלו היה רוצה להיות רע לא היה מונע לו ממנו כי

הדברים שאמר לא אמרם על איש ידוע עד שיאמר כבר נגזר עליו · אמנם באו הדברים בכלל ונשאר כל איש ואיש בבחירתו בעקר יצירתו · וכן כל איש ואיש מן המצרים אשר חמסו והונו אותם היה בבחירתו שלא יחמסם אלו היה רוצה כי לא נגזר על האיש בפרט שיחמסם וזאת התשובה בעצמה נשיב על אמרו הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה וג׳ שאין הפרש בין זה ובין אמרו כל מי שיעבד ע״ז יעשה בו כך וכך שאם לא ימצא לעולם מי שיעבד אותה תהיה אותה ההפחדה לבטלה ויהיו הקללות כלם לבטלה · וכן העונשים אשר בתורה אין לנו לומר כאשר מצאנו דין סקילה בתורה שזה שחלל שבת היה מוכרח לחללו ולא מפני הקללות אשר באו בתורה נאמר שאשר עבדו ע״ז ואלו עליהם הקללות ההם שנגזר עליהם לעבדם אבל בבחירתו עבדה כל מי שעבדה וחל עליו העונש כמו שאמ׳ גם המה בחרו בדרכיהם וגו׳ גם אני אבחר בתעלוליהם ומגורותם אביא להם · אבל אמרו וחזקתי את לב פרעה ואחר כך ענשו והמיתו יש בו מקום לדבר ויעלה ממנו בידינו שרש גדול · והסתכל מאמרי בזה הענין ושים אליו לבך וחבר אותו אל דברי זולתי ובחר לך הטוב · והוא שפרעה וסיעתו אלו לא היה להם חטא אלא שלא שלחו ישראל היה הענין מסופק על כל פנים שהרי הקב״ה מנעם מלשלח אותם כמו שנ׳ כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו ואיך היה מבקש מהם שישלחם והם מוכרחים שלא ישלחם · ואיך ענשם אחר כן כאשר לא שלחו וזה נראה עול בלא ספק וסותר כל מה שהקדמנו הצעתו אלא שאין הענין כן · אבל
בבחירתו פרעה וסיעתו מרו מבלי הכרח וחמסו הגרים אשר היו בתוכה ועולו עליהם עול גמור כאשר נאמ׳ בבאור ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל וג׳ הבה נתחכמה לו · וזאת הפעלה היתה מהם בבחירתם מבלי הכרח רק ברע לבבם והיה העונש השם ית׳ להם על זה למנעם מהתשובה עד שיחולו עליהם מהענשים מה שהיה ראוי להם מן הדין ומניעתם מהתשובה היא שלא ישלחם · וכבר באר השם ית׳ לו זה והודיעו שאלו היה רוצה להוציא לבד היה מאבד אותו וסיעתו והיו יוצאין מהרה ראו אחור אמנם רצה עם הוציאו אותם להענישם על מה שקדם מחמסם שעבודם כמה שהבטיח ואמ׳ וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי וג׳ ואי אפשר לענשם אלו היו עושים תשובה ועל כן נמנעו מהתשובה והחזיקו בקם והקשו אמרו כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר וג׳ · ואולם

בעבור

בעבור זאת העמדתיך וג' ואין לדקדק עלינו אם נאמר שהשם ית' יענש האדם
וימנעהו מהתשובה ולא יעזבהו לבחור בתשובה כי הוא ית' שמו ידע החטאים
לפי חכמתו ויושרו יהיה שעור העונש פעמים בעולם הבא לבד ופעמים
בעולם הזה לבד פעמים בשניהם ועונשו בעולם הזה חלוק פעמים יענש
בגוף פעמים בממון פעמים בשניהם יחד כמו שיבטל קצת תנועות בני
אדם שהן בבחירתו על צד העונש כבטול ידו מן המלאכה שלא יוכל לעשות
בה דבר כמו שעשה לירבעם בן נבט או לסמא עינו מן הראות כמו שעשה
לאנשי סדום הנאספים על פתח לוט יבטל ממנו בחירת התשובה שלא תתעורר
אליה כלל וימות בחטאו ולא יתחייב לדעת חכמתו עד שנדע למה ענש זה
בזה המין מן העונש ולא [illegible] ענשו במין אחר כמו שלא נדע מה היא הסבה
להיות לזה המין זאת הצורה ולא היתה לו צורה אחרת אבל הכלל כי כל
דרכיו משפט ויענש החוטא כפי חטאו ויגמול המטיב כפי הטבתו ואם תאמר
למה בקש ממנו לשלח ישראל פעם אחר פעם והוא נמנע מלשלחם ולהם
לא באו עליו המכות והוא עומד במרדו ועקשותו כמו שאמרנו שענשו
מהשם ית' היה שיעמוד על עקשותו ולא היה מבקש ממנו לבטל מה
שאי אפשר לו לעשותו זה גם כן היה לחכמה ממשה ית' שיודיעהו שהשם ית'
יבטל בחירתו כשירצה לבטלה ואמר לו הנני מבקש ממך שתשלחם ולא
שלחתם ואם תשלחם תהיה נצול רק ידעתי שאתה לא תשלחם עד שתמות
והיה הוא צריך שיודה לשלחם עד שיראה הפך דברי הנביא שאמר שהוא
נמנע להודות ולא היה יכול והיה בזה אות גדולה ומפורסמת אבל כל בני
אדם כמו שאמר ולמען ספר שמי בכל הארץ שהשם ית' אפשר שיענוש האדם
שימנעהו בחירת פעולה אחד ויודיעהו בזה ולא יוכל למנוע נפשו להשיבה אל
הבחירה ההיא ועל זה הצד בעצמו היה ענש סיחון מלך חשבון כי למה שקרא
ממרדו אשר לא הוכרח ענשו עליו ה' ית' שמנעהו מהפיק רצון ישראל עד
שנלחמו עמו והרגוהו והוא אמרו ולא אבה סיחון מלך חשבון העבירנו וגו'
ואשר הביא להיות ענין זה הפסוק קשה על המפרש כלם מפני שחשבו
כי לא נענש סיחון אלא מפני שלא הניח את ישראל עבור בארצו ואמר איך
נענש והוא מוכרח שהוא הקשה את רוחו ואמץ את לבבו כמו שחשבו שלא

שענש פרעה ועמו מלא מפני שלא שלחו ישראל מארצם ואין הענין כן אלא
שבארנו   וכבר באר השם ית' על ידי ישעיהו נביאו שהוא ית'
שמו וענש קצת המורים שימנע מהם התשובה ולא יעזב הבחירה בידם
באמרו השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע וג' וזה דבר פשוט אין צריך
לפירוש והוא מפתח למנעולים רבים׳ ועל זה העקר הולכים דברי אליהו ז"ל
באמרו על הכופרים מאנשי דורו ואתה הסבות לבם אחורנית׳ ר"ל כאשר ברצונם
היה מעשם עליהם מאתך שתסב לבם אחורנית מדרך התשובה ולא תניח להם
הבחירה רצון להניח החטא ההוא והתמידו מפני זה על כפרם באמרו חבור
עצבים אפרים הנח לו ר"ל שהוא מתחבר אל העצבים בבחירתו
ואהב אותם מעשהו שיונח על אהבתם וזהו ענין הנח לו וזהו מן הפירושים.
הטובים למי שיבין דקות הענינים׳   ואמנם מאמר ישעיהו הנביא ע"ה׳
שאמר למה תתענו ה' מדרכיך תקשיח לבנו מיראתך אינו מזה הענין כלל
ואינו נתלה בדבר ממנו׳ ואמנם ענין אלו הדברים כפי מה שבא לפניו ול
ולאחריו׳ שהנביא ההוא היה מתרעם על גלותינו ונדודנו והפסק ממשלתנו
והתגברת האומות עלינו ואמ' על זה דרך תפלה ה' אלהים כשיראו ישראל
תגברת הכופרים יתעו מדרך האמת ויטה לבם מיראתך וכאלו היית אתה
סבה לכופרים האלה לצאת מדרך האמת כמו שאמ' משה ואמרו הגוים אשר
שמעו את שמעך לאמר מבלתי יכלת וג' ולפני זה אמר אחר זה שוב למען
עבדיך שבטי נחלתך ר"ל עד שלא יהיה בענין חלול שמך הגדול׳ וכמו שבאר
בתרי עשר מאמר הנמשכים אחר האמת המנוצחים בין הגוים בזמן
הגלות אמר מספר דבריהם כל עשה רע טוב בעיני ה' ובהם הוא חפץ
או איה אלהי משפט׳ וספר מדבריהם כמו כן מרוב גלות שוא עבד
אלהים ומה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדורנית מפני
יוי אלהים ועתה אנחנו מאשרים זדים והבטיחנו עם שהוא ית' עתיד
לבאר האמת ואמר בזה ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע אלו הפסוקים
המסופקים בתורה ובמקרא׳ שיראה מהם שהשם ית' יכריח על
העבירות והנה בארנו אנחנו ענינם בלא ספק והוא באור אמתי
עם טוב ההתבוננות ולפי שארנו שרשנו שברשות האדם היא המצוה והעבירה

14

ד

יצה לעשותו יעשה ומה שלא ירצה לעשותו
ום ית׳ על חטא שחטא שיבטל רצונו כמו שבארו
ומפני זה צריך לו שישתדל לקנות לנפשו
שאין לו מעיד זולתו שיעידהו עליהם והוא אמרם במוסרי זאת המסכתא
אם אין אני לי מי לי · ולא נשאר מזה הענין אלא דבר אחד שצריך לדבר
בו מעט עד שתשלם כוונת זה הפרק ואכנס שלא היה בדעתי לדבר בו
אבל הצורך הביאני אל זה והוא ידיעת השם ית׳ העתידות שהיא הטענה
אשר יטענו עלינו החושבים שהאדם מוכרח על המצוה ועל העבירה
העבירה ושכל פעולות האדם אין לו בחירה בהם אחר שבחירתו תלויה
בבחירת האלהים ואשר הביא לזאת האמונה הוא ששאל השואל זה
האיש ידע הבורא אם יהיה צדיק או רשע או לא ידע · ואם תאמר
ידע יתחייב מזה שיהיה מוכרח על הענין ההוא אשר ידעו השם ית׳ טרם
היותו או תהיה ידיעתו בלתי אמתית · ואם תאמר שלא ידע מקודם :
יתחייב מזה הרחקות עצומות ויהרסו חומות נשגבות בעניני הדת · לכן
שמע ממני מה שאומר לך והסתכל בו מאד כי הוא אמת בלא ספק ·
וזה שכבר התבאר בחכמות האלהיות ר״ל מה שאחר הטבע שהשם ית׳
שמו אינו יודע במדע ולא חי בחיים עד שיהיה הוא והמדע שני דברים
כאדם וידיעתו שהאדם בלתי המדע · והמדע בלתי האדם · וכיון שכן
הוא הם שני דברים · ואלו היה השם ית׳ יודע במדע היה מתחייב מזה
הרבוי והיו הנמצאים הקדומים רבים · השם ית׳ והמדע אשר בו ידע · והחיים אשר
חי · והיכולת אשר בו יכול וכן כל תאריו · ואמנם זכרתי לך תחלה טענה
קרובה קלה להבין אותה ולהשכיל להמון כי הטענות והראיות שיתירו זה הספק
הם חזקות מאד ומפתוחות · והתבאר שהוא ית׳ שמו תארו ותאריו הוא
מר שהוא המדע והוא היודע והוא הידוע והוא החי והוא החיים והוא הי
נמע הו׳ יסי וכן שאר התארים · ואלו הענינים קשים לא תקוה להבינם
תי שורות או שלש מדברי ואמנם יעלה בידך מהם ספור ·
ולזה העקר הגדול לא התירה לשון העברי לומר חי ה׳ צבא
ירעה חי נפשך ר״ל שם מבורך · כי המבורך והמצפ
ולהי שהוא השי

ועצמו הוא חיין ואינם דבר אחד אלהינו לא·
שאמרו חי ה׳ צבאות אשר עשה לנו את הנפש הזאת ·.
שמירו אחד : וכבר התבאר גם כן בספר הנקרא מה שאחו
הטבע שאין יכולת בדעתינו להבין מציאותו ית׳ על השלמות וזה לשלמות
מציאותו וחסרון דעתינו ושאין למציאותו סבות שיודע בהן שקצר דעתנו
באמתתו כקצר אור הראות מהשיג אור השמש להיות אור השמש חזק
מאור הראות שירצה להשיגו· וכבר דברנו בזה הענין הרבה והם כלם
מאמרים אמתיים מבוארים וראוי מפני זה שלא נדע גם כן דעתו
ושלא יכילהו דעתנו בכלל אחד שהוא דעתו ודעתו הוא וזה הענין נפלא
מאד והוא אשר יבצר מהם אמתתו שהם ידעו שמציאותו ית׳ על הוי
אשר הוא עליו לא יושג ובקשו להשיג ידיעתו עד שידעוהו וזה מה ע׳
אפשר שאלו הכ׳ דעתי מדעו היה מכ׳ מציאותו אחד שהכל
אחד שהשגתו על השלמות הוא שיושג כמו שהוא במציאותו מן היד
והיכולת והחיים והרצון וזולת זה מתארין הנכבדים והנה כבר בארנו ·
שהמחשבה בהשגת ידיעתו סכלות גמורה אין לנו אלא שאנחנו נדע
שהוא יודע· כמו שנדע שהוא נמצא· ואם ישאלנו שואל איך מדע
נאמר לו אנחנו לא נשיג מציאותו על השלמות וכבר נפסק חבר המשתי
לדעת אמתת ידיעתו שמעלות האדם מסורות אליו וברשותו להיות צדי
או רשע מבלתי הכרחת השם ית׳ עליו על אחת משני הענינים ומפני זה
היה ראוי הצווי והלמוד וההכנה והגמול והענש ואין בכל זה ספק·
אמנם תאר ידיעת ית׳ והשגתו לכל הדברים דעתנו קצרה להשיג
או שבארנו· זהו כלל מה שכוננו לשום אותו בזה הפרק· וכבר הגיע העת
אלהין הדברים הנה· תמו השמנה פרקים · תהלה לאל ברא שמים
יוי אל
תמת
נתיר
לבאר ה׳
סוקינ
המסופקי
העבודות ו
נתי
יבירה
עם טוב הה׳